

1. Kāda veida tiesību aizsardzība tiesā man ir pieejama jūsu valstī, ja pret mani ir pieļauti ar uzņēmējdarbību saistīti cilvēktiesību pārkāpumi? Vai šī aizsardzība ietver zaudējumu atlīdzināšanu?

Personām, pret kurām ir pieļauti ar uzņēmējdarbību saistīti cilvēktiesību pārkāpumi, tiek nodrošināta aizsardzība vispārējās jurisdikcijas tiesu līmenī.

Personas, kuru tiesības ir pārkāptas, var pieprasīt aizsardzību, iesniedzot civilprasību vai uzsākot kriminālprocesu vispārējās jurisdikcijas tiesās; pēc tam, ja vajadzīgs, Konstitucionālajā tiesā.

Civiltiesību pārkāpumu gadījumā parasti varat sevi aizsargāt, iesniedzot piespriešanas prasību, ar kuras palīdzību prasītājs var pieprasīt jebkādas juridiskas saistības izpildi. Parasti prasītājs var pieprasīt, lai atbildētājs kaut ko atdod prasītājam, lai atbildētājs kaut ko izdara, lai atbildētājs pārtrauc nelikumīgu rīcību un atturas no tās vai lai atbildētājs pieņem konkrētu rīcību. Prasītājs var arī pieprasīt, lai tiek izpildīts pienākums atlīdzināt materiālu vai morālu kaitējumu, kuru izraisījis atbildētāja sodāmā rīcība.

Ja tiesības ir pārkāptas ar rīcību, kurai ir noziedzīga nodarījuma pazīmes, aizsardzības iegūšanai var tikt iesniegta kriminālapsūdzība jebkurā policijas iestādē, prokuratūrā vai — mutiski — tiesā. Papildus kriminālapsūdzībai prokurors var iesniegt prasību tiesā, kas tad lemj par atbildētāja vainu un sodu.

Pieņemot lēmumu, tiesa rīkojas neatkarīgi un tikai un vienīgi saskaņā ar tiesību aktiem.

Ja cietušajam noziedzīgā nodarījuma rezultātā ir nodarīts kaitējums veselībai, materiāls kaitējums vai morāls kaitējums vai ja pārkāpējs noziedzīgā nodarījuma rezultātā ir iedzīvojis uz cietušā rēķina, cietušais var lūgt tiesai spriedumā uzlikt atbildētājam pienākumu finansiāli atlīdzināt noziedzīgā nodarījuma rezultātā viņam nodarīto materiālo vai morālo kaitējumu (to sauc par papildprasības procedūru). [1] Cietušajam tas ir jādara ne vēlāk kā pirms pierādījumu iegūšana tiesas laikā vai — pats vēlākais — pirmajā tiesas sēdē par vienošanos par vainu un sodu, ja šāda vienošanās ir panākta.

Personai, kas saskārusies ar cilvēktiesību pārkāpumu (cietušajam), nav tiesību pārsūdzēt tiesas spriedumu, atsaucoties uz sprieduma rezolutīvās daļas (t. i., paša nolēmuma) neprecizitāti. Tomēr cietušais var pārsūdzēt sprieduma nolēmumu par finansiālu atlīdzību par materiālu vai morālu kaitējumu vai par netaisnas iedzīvošanās augļu atgriešanu, atsaucoties uz nolēmuma neprecizitāti (ja cietušais ir iesniedzis šādu prasību).

2. Vai ir konkrēti noteikumi par rupjiem cilvēktiesību pārkāpumiem? Vai šie noteikumi ir piemērojami par noziegumiem pret vidi vai smagiem darbaspēka ekspluatācijas gadījumiem?

Rupjus cilvēktiesību pārkāpumus izskata kā noziedzīgus nodarījumus saskaņā ar Kriminālkodeksu. Kad tiesa pieņem spriedumu, tā papildus pārkāpēja situācijai un cietušā likumīgi aizsargājām interesēm ņem vērā arī noziedzīgo nodarījumu raksturu un smagumu. Kopumā Kriminālkodekss paredz bargākus sodus un spriedumus par tajā noteiktiem konkrētiem noziedzīgiem nodarījumiem, kam ir smagāka ietekme uz sabiedrību. Nodarījuma smagumu var pastiprināt samērā nopietni draudi vai kaitējums personai, kas cietusi no noziedzīgā nodarījuma, noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas veids vai konkrēts motīvs. Tas var ietvert noziedzīgā nodarījuma tīšu izdarīšanu vai noziedzīgu nodarījumu, kas pieļauts rupjas neuzmanības rezultātā, atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, ievērojama vai apjomīga labuma gūšanu noziedzīgā nodarījuma rezultātā vai smagu miesas bojājumu vai nāves izraisīšanu. Kriminālkodekss ietver atsevišķu sadaļu par noziegumiem pret vidi. Papildus pamatfaktiem, kas veido šādus noziedzīgus nodarījumus, Kriminālkodekss arī nosaka konkrētus kvalificējošus faktus, kuri atspoguļo noziedzīgu nodarījumu smagāku ietekmi uz sabiedrību, un par tiem paredz bargākus sodus. Sodi var ietvert pat cietumsodu fizisku personu gadījumā un uzņēmuma likvidēšanu juridisku personu gadījumā.

Iepriekš izklāstītais *mutatis mutandis* attiecas arī uz darbaspēka ekspluatāciju. Kriminālkodeksā nav termina "darbaspēka ekspluatācija", bet šajā terminā ietilpst verdzība, dzimtbūšana [2], piespiedu darbs un citi ekspluatācijas veidi [3], kurus uzskata par cilvēku tirdzniecības noziegumiem. Tāpat tas var nozīmēt izteikti ekspluatējošu darba apstākļus [4], kas ir viena no raksturojošām pamatpazīmēm faktiem, kuri veido ārvalstu valstspiederīgo nelikumīgas nodarbināšanas pārkāpumu. Šiem noziedzīgajiem nodarījumiem ir arī noteikti konkrēti kvalificējoši fakti, kuru gadījumā lietā tiek apsvērti bargāki sodi.

3. Pret mani ir pieļauti cilvēktiesību pārkāpumi saistībā ar Eiropas transnacionālas korporācijas darbībām, kuras veiktas ārpus Eiropas Savienības. Vai man ir piekļuve tiesām jūsu valstī, ja es neesmu ES pilsonis vai ja es nedzīvoju ES? Kādi ir nosacījumi, lai iesniegtu prasību par manu tiesību pārkāpumiem? Kur var atrast papildu informāciju?

Kopumā uz šo situāciju attiecas atbilde uz 1. jautājumu. Čehijas iestādes pirmām kārtām ir kompetentas izskatīt Čehijas Republikā notikušus gadījumus, ja vien ES tiesību akti vai starptautiski nolīgumi nenosaka citādi.

4. Vai ombuda iestādes, līdztiesības iestādes vai valsts cilvēktiesību iestādes var atbalstīt personas, pret kurām ir pieļauti ar uzņēmējdarbību saistīti cilvēktiesību pārkāpumi, ko izdarījušas Eiropas transnacionālas korporācijas ārpus ES? Vai šīs iestādes var izmeklēt manu lietu, ja es neesmu ES pilsonis vai ja es nedzīvoju ES? Vai jūsu valstī ir kādi citi valsts dienestī (piemēram, darba vai vides inspekcija), kas var izmeklēt manu lietu? Kur es varu atrast informāciju par savām tiesībām?

Dažas no ombuda kompetences jomām ļauj tam atbalstīt un aizsargāt personas, pret kurām ir pieļauti ar uzņēmējdarbību saistīti cilvēktiesību pārkāpumi. Tas it sevišķi ietver palīdzības sniegšanu ES pilsoņiem, sūdzību par valsts administratīvajām iestādēm izskatīšanu un sadarbību ar diskriminācijas upuriem un to konsultēšanu. Attiecībā uz palīdzības sniegšanu ES pilsoņiem — visi ES pilsoņi var ombudam iesniegt palīdzības pieteikumus jautājumos, kas skar viņu kā darba ņēmēju un ES pilsoņu tiesības. Savas darbības ietvaros ombuds ES pilsoņiem sniedz informāciju par viņu tiesībām, par iestādēm, pie kurām viņiem būtu jāvērsas, un par rīcību, ko viņi var īstenot. Ombuds arī konsultē gadījumos, kad pastāv aizdomas par diskrimināciju pilsonības dēļ, un gadījumos, kad lūdz uzsākt procesuālās darbības saistībā ar pieļautu diskrimināciju. Ombuds var sazināties ar līdztiesības kompetences iestādēm citās ES dalībvalstīs. Papildus ombudam personas, pret kurām ir pieļauti ar uzņēmējdarbību saistīti cilvēktiesību pārkāpumi, var vēsties pie Čehijas Republikas SOLVIT centra. SOLVIT centrs izmeklē sūdzības gadījumos, kad kādas ES dalībvalsts valsts iestāde nerīkojas saskaņā ar Eiropas tiesību aktiem un kaitē personu [gan iedzīvotāju, gan uzņēmumu] tiesībām.

Ombuds izmeklē arī sūdzības pret valsts administratīvajām iestādēm, kuru kompetencē ir privātu struktūru saistību izpildes uzraudzīšana (parasti tās ir inspekcijas un uzraudzības iestādes). Tomēr ombuds nevar izmeklēt šo privāto struktūru darbības kā tādas. Tikpat svarīgi ir tas, ka ombuds kā valsts iestāde ir pilnvarots rīkoties vienlīdzīgas attieksmes un aizsardzības pret diskrimināciju gadījumos. Šajā saistībā ombuds sadarbojas ar diskriminācijas upuriem un tos konsultē.

Čehijas Republikai visās valsts pārvaldes nozarēs ir arī valsts uzraudzības iestādes. Šīs iestādes vienmēr uzklausa sabiedrības ierosinājumus un sūdzības. Ja tās veic pārbaudi un atklāj tiesību aktu pārkāpumu, tās it sevišķi var noteikt pienākumu situāciju vērst par labu, savukārt smagāku pārkāpumu gadījumos

tās var piemērot sodanaudas. Šīs iestādes bez izņēmumiem ietver Čehijas Tirdzniecības inspekciju [*Česká obchodní inspekce*], kas rūpējas par preču un pakalpojumu sniegšanu, Čehijas Lauksaimniecības un pārtikas inspekciju [*Státní zemědělská a potravinářská inspekce*] un Valsts veterinārā pārvaldi [*Státní veterinární správa*], kuras atbild par pārtikas produktiem, un reģionālos sabiedrības veselības centrus, kas atbild par kosmētikas produktiem un izstrādājumiem, kuri paredzēti saskarei ar pārtikas produktiem. Turklāt saistībā ar darba attiecībām var vērsties pie Valsts darba inspekcijas biroja [*Státní úřad inspekce práce*] un reģionālajiem darba inspekcijas birojiem; saistībā ar vidi var vērsties pie Čehijas Vides inspekcijas biroja [*Česká inspekce životního prostředí*]. Šo iestāžu teritoriālā kompetence parasti attiecas uz Čehijas Republiku.

5. Vai jūsu valsts uzliek pienākumu Eiropas transnacionālām korporācijām izveidot sūdzību izskatīšanas mehānismus vai starpniecības pakalpojumus saistībā ar pārkāpumiem, kas radušies uzņēmējdarbības rezultātā? Vai šie pienākumi attiecas arī uz pārkāpumiem, kuri pieļauti ārpus Eiropas Savienības? Kas atbild par šo darbību uzraudzību jūsu valstī? Vai ir pieejami kādi publiski ziņojumi, kuros sniegta informācija par šo sistēmu darbību?

Čehijas tiesību akti neuzliek pienākumu Eiropas transnacionālām korporācijām izveidot sūdzību izskatīšanas mehānismus vai starpniecības pakalpojumus saistībā ar pārkāpumiem, kas radušies uzņēmējdarbības rezultātā, vai pienākumu uzraudzīt šīs darbības. Tādēļ Čehijas valdība uzņēmumiem vismaz iesaka apsvērt iespēju ieviest pašiem savus likumības pārbaužu mehānismus, lai apzinātu un novērstu cilvēktiesību riskus. [5] Tajos būtu noteikti jāiesaista ieinteresēto personu grupas, proti, darba ņēmēji un tieši skartie sabiedrības pārstāvji. Tomēr valdības ieteikums nav juridiski saistošs.

6. Vai man ir konkrētas tiesības gadījumā, ja esmu neaizsargāts cietušais, kas vēlas saņemt tiesiskās aizsardzības līdzekli par cilvēktiesību pārkāpumiem saistībā ar uzņēmējdarbību? Vai un saskaņā ar kādiem nosacījumiem varu saņemt juridisko palīdzību? Kādas izmaksas segs juridiskā palīdzība? Vai man ir piekļuve juridiskai palīdzībai saskaņā ar tādiem pašiem nosacījumiem, ja es neesmu ES pilsonis vai ja es nedzīvoju ES?

Ja personas, kas ir civilprocesa puses, vēlas saņemt savu tiesību aizsardzību, tās var vērsties pie tiesas, lai tā ieceļ juridisko pārstāvi. Tiesa ieceļ juridisko pārstāvi ar nosacījumu, ka puse atbilst nosacījumiem par atbrīvošanu no tiesas nodevām gadījumā, ja šāda pārstāvja ieceļšana ir vajadzīga puses interešu aizstāvībai. Tomēr tiesa ieceļ advokātu tikai tad, ja to prasa puses interešu aizstāvība (it sevišķi sarežģītākos procesos) vai ja pārstāvis tiek ieceļts procesā, kurā ir obligāta advokāta (notāra) pārstāvība.

Kriminālprocesa ietvaros noziedzīga nodarījuma cietušajiem nodrošina specializētu palīdzību, kas ietver psihologa konsultācijas, sociālās konsultācijas, juridisko palīdzību, juridiskās informācijas sniegšanu un atjaunojošās justīcijas programmas. Cietušajam ir arī tiesības uz piekļuvi informācijai par lietu, kurā viņš ir kļuvis par noziedzīgā nodarījumā cietušo. Juridiskā palīdzība bez ierobežojuma ietver pārstāvību procesā tiesās un citās iestādēs, juridisko konsultāciju sniegšanu, dokumentu sagatavošanu un juridiskās analīzes sagatavošanu.

Cietušais, kam tīša noziedzīga nodarījuma rezultātā ir nodarīti smagi miesas bojājumi, un noziedzīga nodarījuma rezultātā mirušas personas tuvinieks var pieprasīt juridisko palīdzību bez maksas vai par samazinātu maksu. Tiesa sniedz juridisko palīdzību bez maksas vai par samazinātu maksu, ja cietušais /tuvinieks pierāda, ka viņam nav līdzekļu advokāta izmaksu segšanai. Tiesa tādu pašu lēmumu pieņem arī gadījumā, ja cietušais/tuvinieks ir pieprasījis zaudējumu atlīdzināšanu un ja advokāta pārstāvība acīmredzami ir nepieciešama. Papildus iepriekš izklāstītajam bezmaksas juridisko palīdzību pēc pieteikuma saņemšanas sniedz sevišķi neaizsargātiem cietušajiem, proti, bērniem, vecāka gadagājuma cilvēkiem un personām ar invaliditāti, ka arī tiesību aktos noteiktiem noziedzīgos nodarījumos cietušajiem, tai skaitā cilvēku tirdzniecības upuriem. Iepriekš minētajām personām ir vispārējās tiesības uz bezmaksas specializētu palīdzību, kā arī papildu īpašas tiesības, piemēram, tiesības uz to, lai netiktu pieļauta viņu saskarsme ar pārkāpēju, un tiesības uz aizsardzību izmeklēšanas vai materiālu iesniegšanas laikā.

Personas, kas ir iesaistītas strīdā ar personu, kura dzīvo ārpus Čehijas Republikas vai kuras juridiskā adrese ir ārpus Čehijas Republikas, un kam nav līdzekļu, lai segtu tiesvedības izmaksas, var pieteikties uz juridisko palīdzību pārrobežu strīdos saskaņā ar [Direktīvu](#) par juridisko palīdzību pārrobežu strīdos. Šāda juridiskā palīdzība ietver pirmstiesas konsultāciju, lai panāktu izlīgumu pirms tiesvedības ierosināšanas, juridisko palīdzību, vērsties tiesā, kā arī pārstāvību tiesā un palīdzību tiesāšanās izdevumu segšanā vai atbrīvojumu no tiesāšanās izdevumu segšanas.

Personām, kuras nav ES pilsoņi un nedzīvo ES, bet pret kurām Čehijas Republikā ir pieļauti ar viņu uzņēmējdarbību saistīti cilvēktiesību pārkāpumi, ir piekļuve juridiskajai palīdzībai saskaņā ar tādiem pašiem nosacījumiem, kādi attiecas uz Čehijas Republikas pilsoņiem.

[1] 43. panta 3. punkts Likumā Nr. 141/1961 par kriminālprocesu (Kriminālprocesa kodekss).

[2] Kriminālkodeksa 168. panta 1. punkts un 2. punkta d) apakšpunkts (cilvēku tirdzniecība).

[3] Kriminālkodeksa 168. panta 1. punkts un 2. punkta e) apakšpunkts (cilvēku tirdzniecība).

[4] Kriminālkodeksa 342. panta 1. punkts (ārvalstu valstspiederīgo nelikumīga nodarbināšana).

[5] Valsts rīcības plāns uzņēmumu tiesību un cilvēktiesību jomā laikposmam no 2017. līdz 2022. gadam [*Národní akční plán pro byznys a lidská práva na období 2017–2022*], 30. lpp.

Lapa atjaunināta: 28/07/2020

Šīs lapas dažādās valodu versijas uztur attiecīgās dalībvalstis. Tulkojumu veic Eiropas Komisijas dienestā. Varbūtējās izmaiņas, ko oriģinālā ieviesušas kompetentās valsts iestādes, iespējams, nav atspoguļotas tulkojumos. Eiropas Komisija neuzņemas nekādas saistības un atbildību par datiem, ko satur šis dokuments, vai informāciju un datus, uz kuriem šajā dokumentā ir atsauces. Lūdzam skatīt juridisko paziņojumu, lai iepazītos ar autortiesību noteikumiem, ko piemēro dalībvalstī, kas ir atbildīga par šo lapu.